

Methode-de Hond woelt veel los bij marktonderzoekers

Kritiek op gebruik van cijfers door de Rooie Haan

De vinnige discussies die zijn gevolgd op de publikatie van de resultaten die de „methode De Hond” opleverde, zijn mondeling voortgezet tijdens de bijeenkomst van de Nederlandse Vereniging van Marktonderzoekers, vorige week vrijdag in Den Haag. Drs. Maurice de Hond verklaarde en verdedigde zijn bewerking van Nipo-cijfers om tot een zo getrouw mogelijke weergave van de politieke voorkeur van de Nederlandse kiezers te komen. Staatssecretaris drs. Marcel van Dam, die jaren geleden lof oogstte voor zijn verkiezingsonderzoek, had ernstige bezwaren tegen de wijze van openbaarmaking in het Vara-radioprogramma De Rooie Haan. P. van Enk, parlementair redacteur van Trouw, zat op dezelfde golflengte: de Rooie Haan exploiteert dit op bestelling geleverde marktonderzoek om de eigen luistercijfers op te krikken. Dr. Anne van der Meiden stelde de vraag of publikatie van dit soort peilingen van stemgedrag wel ethisch verantwoord is en J. W. Foppen van de Erasmus Universiteit liet na zijn eerdere kritiek ook nu merken dat er altijd wel een stok te vinden is om de hond te slaan.

Het was dus een boeiende middag. Mede dankzij de bijdragen van de politici Van Dam en dr. Anne Vondeling, die optrad als voorzitter van een forum. De voorzitter van de Tweede Kamer legde zijn volle gewicht in de schaal om de marktonderzoekers zo ver te krijgen dat ze hun methodieken gaan standaardiseren. Het publiceren van uiteenlopende onderzoeksresultaten van peilingen naar stemgedrag sticht verwarring en doet de gedachte opkomen dat de marktonderzoekbureaus bezig zijn elkaar de grond in te boren.

Deining

De commotie is begonnen toen De Rooie Haan de cijfers bekend maakte die het resultaat waren van De Hond's bewerking van Nipo-gegevens. Opeens een verkiezingsonderzoek, anders dan de andere. Dat de resultaten van verschillende onderzoeken van elkaar afwijken, daaraan waren politici en journalisten wel gewend. Maar dat er zulke onverwachte percentages uitrolden, en dan nog wel via een socialistische microfoon, dat bleek schokkend.

Maar onvermijdelijk, zo legde De Hond de aanwezigen nog eens uit. Verschillen zullen er blijven optreden. Ten eerste tussen de peilingen en de verkiezingen zelf, ten tweede tussen de peilingen onderling.

De eerste soort verschillen

de verkiezing, de marges die in acht genomen moeten worden omdat men nu eenmaal met een steekproef van kiezers werkt en niet alle kiezers ondervraagd zijn, en ten derde zijn er altijd kiezers die hun stem niet gaan uitbrengen.

De verschillen tussen de peilingen der diverse onderzoekbureaus zullen volgens De Hond de volgende oorzaken hebben.

Werken met verschillende steekproeven houdt in dat, gegeven de marges die daaraan inhererent zijn, dezelfde procedures toch verschillende resultaten opleveren. Maar die verschillen hebben ook een systematisch karakter. Bepaalde partijen komen bij het ene bureau er altijd beter uit dan bij het andere.

Dan zijn er verschillen in vraagstelling en verschillen in veldwerk. De steekproeftrekking is anders, de procedure van vervanging van personen die weigeren te antwoorden of afwezig zijn verschilt en ook het kader, waarin de vragen worden gesteld, is bij de diverse bureaus anders.

Correcties

Vergelijking van de uitkomsten van een aantal onderzoeken, ondernomen door verschillende bureaus, toonde aan dat ze alle vrij goed in staat blijken om verschuivingen in politieke voorkeur op een overeenkomstige manier aan te geven. Maar welke lijn, die deze verschui-

De Hond bestudeerde de resultaten van acht jaar weekpeilingen, gehouden door het Nipo. Hij stelde vast dat in die steekproeven steeds eenzelfde over- en ondervertegenwoordiging van dezelfde politieke partijen aantoonbaar is. Dit kon hij doen door de antwoorden op de vraag „wat hebt u gestemd” zoals die werden gegeven in de 3 maanden die volgden op 4 verschillende verkiezingen, te ijken op het resultaat van die verkiezingen zelf. Dat leverde het volgende staatje op:

„Heeft gestemd” in Nipo-peilingen na 4 verkiezingen, gedeeld door de werkelijke verkiezingsuitslag

	prov. st.	tw.k.	tw.k.	prov. st.
	1970	1971	1972	1974
PvdA	1,11	1,14	1,10	1,10
VVD	0,84	0,89	0,92	0,86
KVP	1,15	1,09	1,06	1,04
CPN	0,4	0,3	0,3	0,3

Hier zit de systematische fout, die De Hond is gaan corrigeren. „Hoewel dus alle steekproeven bij onderzoek gecheckt worden op bekende demografische variabelen, zoals leeftijd, geslacht, regio en urbanisatiegraad, en zondig herwogen, blijkt bij metingen van politieke voorkeur de belangrijkste variabele niet gebruikt te worden, namelijk het vorige stemgedrag.” Als men bedenkt dat tussen de 65 en 80% van de kiezers hun stem op dezelfde partij uitbrengen als bij de vorige verkiezingen, dan moet het niet rekenen houden met het „heeft gestemd”-gegeven zich in de uitslagen van de peilingen wreken. De invloed daarvan is veel groter dan wanneer de steekproef bij het ene bureau zou bestaan uit 55% vrouwen en bij het andere uit 45%. De Stichting en Lagendijk vragen niet naar de variabele „vorige stemgedrag”, het Nipo doet het wel maar werkt er verder niet mee. Totdat De Hond er zijn correcties op is gaan toepassen.

Hoewel De Hond het daarover tijdens de bijeenkomst in Den Haag niet expliciet heeft gehad, blijkt uit andere publikaties over zijn methode dat hij ook heeft willen afrekenen met een incidentele fout, de verschillen in de afwijkingen van verkiezingsuitslag en „heeft gestemd” in de steekproef. Bij de ene peiling blijkt bijvoorbeeld de oververtegenwoordiging van „heeft PvdA gestemd” groter te zijn dan bij de andere. Dat kan twee oorza-

dere mate scheef. Omdat uit de gegevens die De Hond ter beschikking had bleek dat de sprong die wordt opgegeven tussen „heeft gestemd” en „zou stemmen” te groot is om aan herinneringsverlies van de kiezers te denken, concludeert hij dat de scheefheid van de steekproef als voornaamste oorzaak moet worden beschouwd.

De Hond heeft de door hem gevonden correcties toegepast op de peilingen van kort voor een aantal verkiezingen van de afgelopen 8 jaar. Hij zette die cijfers naast die van Lagendijk en

Waarheid

Drs. Marcel van Dam luisterde de bijeenkomst van de Nederlandse Vereniging van Marktonderzoekers in het Haagse Congresgebouw op door de vraag, hoe politici verkiezingsonderzoek gebruiken, te beantwoorden langs een onverwachte weg. Hij wilde eerst het handelen van politici en het politieke proces toetsen aan de wetten van de logica.

Dat bracht hem o.m. bij de redeneerfouten die gemaakt worden. Op het eerste gezicht, zei hij, is er niets fout in deze redenering van de heer Krusinga: ik pas in de CHU, de CHU past in het CDA, dus pas ik in het CDA. „Toch klopt het niet. Dat wist u natuurlijk al lang, maar terwille van de logica en de heer Krusinga volgt hier dezelfde redenering maar dan over iets anders: ik pas in m'n jas, mijn jas past in mijn tas, dus pas ik in mijn tas.”

„Waarom wordt er nu in de politiek zoveel tegen de regels van de logica gezondigd? Het antwoord is simpel. Omdat er in de politiek uitsluitend de waarheid wordt gesproken. Of je dan ook gelijk krijgt hangt af

Nipo (ongecorrigeerd). Daaruit blijkt, dat de verschillen tussen zijn peilingen en de uitslag zelf aanzienlijk kleiner zijn dan van de andere. Bovendien zijn de verschillen tussen de Legendijk- en Nipo-cijfers met de verkiezingsuitslag systematisch van karakter, terwijl de cijfers van De Hond meer toevallige verschillen daarmee vertonen.

Bruinvis

Dankbaar voor deze grotere nauwkeurigheid, die De Hond met reden lijkt te mogen pretenderen, is lang niet iedereen. VVD-leider Wiegel was het natuurlijk wel. Na de eerste bekendmaking in de Rooie Haan zette hij maar meteen Den Uyl bij in de galerij van Biesheuvel en De Jong.

Maar Van Dam zei vrijdag: „Er is een bepaald onderdeel in de politiek waar de ideologie en de werkelijkheid met elkaar op gespannen voet staan. Of, wat ook kan, dat een bepaalde zaak door niet-politici wordt benaderd met gewoon optellen, aftrekken en concluderen, maar door de politici wordt benaderd met de omgekeerde logica, het proces van conclusie naar premissen. En daarmee zijn we beland bij het eigenlijke onderwerp, de opiniepeilingen. Enerzijds hebben we de onderzoekers die optellen, aftrekken en concluderen. Anderzijds een aantal politici, die altijd de waarheid hebben gesproken en nu ineens horen dat minder kiezers vinden dat dat de waarheid is. Dat kan natuurlijk niet waar zijn. En jawel hoor, er blijken dan ook belangrijke fouten gemaakt te zijn bij het onderzoek. Andere politici, die het zogenaamd blijken te hebben waar gemaakt, hebben natuurlijk een andere conclusie.”

Van Dam citeerde Wiegel, die allerlei conclusies trok uit de cijfers van De Hond. „Ik heb naar dat onderzoek zitten loeren als een bruinvis maar ik ben de dingen die Wiegel zei niet tegengekomen in de conclusies. Ik vind het gebruik van een tampon met een ronde top dan ook logischer dan het gebruik van dat onderzoek door Wiegel. Is Maurice de Hond nu geen verwijt te maken? Wel zeker. Hij heeft zich namelijk laten dopen in een andere ideologie, die van Jan Nagel. Jan Nagels waarheid is: Het is in 's lands belang dat ik in het nieuws ben.”

De Hond heeft, zei Van Dam, de resultaten van de Nipo-peilingen reël opgeschoond, al blijft er natuurlijk een marge van onzekerheid bestaan.

Later, in de forumdiscussie, zei Van Dam nog: Het mate-

drs. Maurice de Hond

recht doet aan de betekenis ervan. Wat hebben de verschillende onderzoeken gemeen? Dat de VVD (nog) op winst staat, de PvdA (nog) gelijk blijft en het CDA neigt (nog) naar winst. Daar ligt de gemeenschappelijke kern, je moet ook niet meer willen brengen dan dit. Het is mogelijk dat de Rooie Haan er dan geen interesse meer in heeft. Als je percentages noemt kan je hooguit zeggen: die partij heeft tussen de 17 en 23% van de stemmen. Dat is een marge van 6%, dat is een verschil van 10 zetels in de Kamer. Dat kan winst of verlies betekenen.

Prullebak

Ook P. J. van Turenout (Interact) en Wil Foppen keerden zich tegen het als heilig voorstellen van de percentages. De kritiek van laatstgenoemde echter gaat verder dan hij vrijdag in de gelegenheid was uiteen te zetten. In een reactie op de methode-De Hond, die in het januarinumnummer van Acta Politica zal verschijnen, gaat hij er wel dieper op in. Hij heeft allereerst aanmerkingen op de steekproef. De Nipo-omnibus-enquête is niet gebaseerd op een steekproef van kiezers, ze kent een systematische ondervertegenwoordiging van alleenstaanden en instituutbewoners, verloopt qua selectie van startadressen via een meertapsprocedure, heeft niet de mogelijkheid om via herbezoek de non-response terug te dringen, kent een ondervertegenwoordiging van degenen die niet thuis zijn op maandag en gedeeltelijk dinsdag, sluit niet uit dat de keuze van de ondervraagden subjectief (door de enquêteur) bepaald kan zijn en is herwogen naar kenmerken van alle Nederlanders boven 17 jaar. Wat de vraagstelling betreft: de vraag „heeft gestemd” kan verschillend begrepen worden (op welke verkiezingen wordt geadviseerd?), het „zou stemmen” kan nauwelijks geldig en betrouw-

in het stemhokje, er zijn geen campagnes op de kiezer losgelaten, wat hij opgaf voor „heeft gestemd” kan het „zal stemmen” beïnvloeden). De Hondscorrectie is volgens Foppen ook al niet juist. Zijn uiteindelijke resultaat is het gevolg van maar liefst 7 soorten van bewerking en herweging.

Voorts kritiseert Foppen de statistische verantwoording die De Hond geeft voor de betrouwbaarheidsmarges en verwijt hij hem de dubbel begane methodologische fout van contaminatie. Rekentechnische logica zou De Hond gebruiken om de toepassing te rechtvaardigen van zijn correcties op de systematische fout (foutieve vertegenwoordiging van „heeft gestemd” in de steekproef) en van de incidentele fout (vermindering van de gemiddelde standaarddeviatie door gebruik te maken van het voortschrijdende gemiddeld van het „heeft gestemd” van de laatste 16 weekpeilingen of 4 maandpeilingen om daarop de nieuwste steekproef te ijken).

De contaminatie, non-representativiteit van de steekproeven, ongeldigheid en onbetrouwbaarheid van de vragen en andere aanmerkingen brengt Foppen tot de conclusie: als zulke fouten aanwijsbaar zijn dan is de prullebak vaak de enige logische bestemming, een bestemming die men moet durven kiezen.

De Hond's reactie op dat artikel — ook in Acta Politica van januari — is fel. Hij verwijt Foppen dat hij zijn toelichtingen niet goed heeft gelezen, denkfouten, onfatsoen. Voorts wijst hij erop dat ieder kan weten dat hijzelf geen verantwoording draagt voor de Nipo-steekproeftrekking, dat hij slechts een afnemer is van de enquête-gegevens en dat hij nu juist die corrigeert om tot zo betrouwbaar mogelijke resultaten te komen.

Van Dam deed vrijdag een later door Vondeling en ook andere aanwezigen ondersteunde suggestie: de validiteit van De Hond's methode zou zijn na te gaan als ook de andere bureaus deze zouden gaan toepassen.

Trouw-journalist Van Enk zei verkiezingsonderzoek, dat iedere vier weken wordt gepubliceerd, absurd te vinden. Dan wordt het een doel in zichzelf. „Verkiezingsonderzoek wordt een werktuig, niet alleen voor partijstrategen, maar ook voor een vercommercialiseerde, verpolitieke journalistiek”. Hij keerde zich tegen de wijze van bekendmaken zoals dat door de Rooie Haan was gebeurd. „Misschien is het de bedoeling van Nagel om Wiegel nu zoveel zetels aan te pra-

nu zou blijken, als verliezer kan worden aangemerkt.”

Niet gluren

Een heel aparte plaats in de discussies nam dr. Van der Meiden in. De peilers van stemgedrag leggen niet zo maar iets vast van wat nu leeft, het zijn voorspellers. Ze willen de feitelijke werkelijkheid van straks naar zich toe halen. De ziens van vroeger zijn de doctorandussen in de sociale wetenschappen van nu. Als hun onderzoeken aantonen dat men zo zou stemmen als er nu verkiezingen waren geweest, dan krijgt zo'n uitslag een extra waarde. Ze leveren het portret af van een trend en ze veronderstellen dat die ingevuld op de wijze als die zich nu aanbiedt. Van der Meiden las eens in een zaterdagkrant de kop: Ajax verslaat Feyenoord. Het ging om voorspellingen van allerlei kenners en supporters. De kop suggereerde een overbodig maken van de werkelijkheid. Overigens verloor die zondag Ajax de wedstrijd, maar in de krant van maandag geen excuus aan de lezers.

De peilingen van het stemgedrag krijgen het aanzien van de werkelijkheid, de publikatie gaat een eigen leven leiden. Ze legitimeert de winnende partij ze vormt een pseudo-gebeurtenis, een voorbeeld van een zelf-fulfilling prophecy. Wacht af wat er in mei gaat gebeuren en loer niet door het sleutelgat.

De mensen mogen, zo stelde Van der Meiden, niet gebonden worden aan zichzelf vervullende cijfers. Ze moeten hun keuze niet gaan maken aan de hand van het tevoren gegeven resultaat, maar naar aanleiding van relevante politieke informatie. Mondige mensen moeten autonoom en in vrijheid hun keuze kunnen maken. Kortom, Van der Meiden heeft ernstige twijfels aan de ethische grondslagen van het publiceren van peilingen van stemgedrag. Hij vond ook dat de marktonderzoekers er hun eigen code maar eens goed op moesten nalezen.

Verder zei Van der Meiden het te betreuren dat politieke partijen dit soort opiniepeilingen stimuleren en dat ze zich niet willen vastleggen op een code voor politieke propaganda.

Blaar en Ulevel

Dr. R. W. de Korte, secretaris voorlichting van de VVD, bracht in de discussie een punt in dat tijdens het reclamecongres in Utrecht door zijn daar optredende gesprekspartner Kees Bode (publiciteit PvdA) werd genoemd. Hij pleitte voor een

ken voor de verkiezingsdag. Maar voor een algeheel staken van dit onderzoek voelde hij niets. De mensen zijn niet zo onmondig dat ze door dit soort peilingen gemanipuleerd zouden kunnen worden. De Hond vond, dat als je meent dat de kiezer wordt beïnvloed door deze publikaties, ook het afdrukken van commentaren in de kranten kort voor de verkiezingen moet worden stopgezet.

Toch waren er, behalve dr. Van der Meiden, nog meer tegenstanders van publikatie van de resultaten van het verkiezingsonderzoek. *G. Görtmöller* (Hoogovens) wil de onderzoeksresultaten alleen gebruikt zien als beleidsinstrument. Met publikatie ga je mensen sturen. *Joop van Vliet* (RTV-bladen) vindt publikatie als nu is geschied van dit soort onderzoek ethisch niet verantwoord.

Bij het verlaten van de zaal waarin we uren hadden zitten luisteren naar het vele dat drs. De Hond en de Rooie Haan hebben losgewoeld, gaf *drs. W. G. H. Garritsen*, secretaris Ned. Ver. van Marktonderzoekers, me een papier met daarop enkele geschreven zinnen. Hij zei: zou je de gespecialiseerde onderzoekbureaus bepaalde verplichtingen opleggen, dan zal je dat ook aan andere onderzoekers moeten doen. Iedereen kan onderzoeken en resultaten daarvan voor publikatie vrijgeven.

Inderdaad kan ons dan nog van alles boven het hoofd hangen. Daaromtrent heeft vele jaren geleden *W. B. F. Schaper* eens in een hoofdartikel een boekje opengedaan. De strekking daarvan is snel verteld door te vermelden, dat hij de dames Blaar en Ulevel weer op pad had zien gaan. Met Garritsen mag men hopen dat daar nooit een haan naar zal kraaien.

Lidio Blankstein